

АКТИВІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИЗМУ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

УДК 378.14

Г. Б. Лоїк

Ефективність навчального процесу забезпечується дотриманням дидактичних принципів та умов, відповідних меті. С. В. Висоцький розглядає умову як сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних засобів його здійснення, коли забезпечується успішне вирішення поставленого педагогічного завдання. У цьому контексті умови виступають у ролі динамічного регулятора інформаційних, особистісних, психологічних і педагогічних чинників навчання [3].

А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий під педагогічними умовами розуміють чинники, що впливають на процес досягнення мети. При цьому їх поділяють на: а) зовнішні: позитивні відносини викладача та студента; об'єктивність оцінки навчального процесу; місце навчання, приміщення, клімат тощо; б) внутрішні (індивідуальні): індивідуальні властивості студентів (стан здоров'я, властивості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо) [8; 9].

Вивчаючи питання формування фахової компетентності майбутніх менеджерів туризму засобами інформаційних технологій, ми виокремили низку педагогічних умов, які повинні впливати на ефективність процесу навчання.

Метою статті є розгляд активізації самостійної пізнавальної діяльності як педагогічної умови формування фахової компетентності майбутніх менеджерів туризму засобами інформаційних технологій.

Самостійна пізнавальна діяльність учнів і студентів є вирішальним чинником у процесі формування цілісної особистості взагалі, у тому числі в засвоєнні знань та набутті нових умінь і навичок. Саме тому вся історія

становлення середньої та вищої школи тісно пов'язана з проблемою організації самостійної роботи. Саме поняття “самостійна робота” має достатньо широкий зміст, і йому дають дещо відмінні визначення в різних джерелах, залежно від аспектів поняття.

У літературі самостійну роботу розглядають у вузькому розумінні як діяльність, що доповнює аудиторну роботу [5]. Водночас не слід забувати за такі форми самостійної роботи, як робота за індивідуальним планом чи робота з додатковими навчальними матеріалами, які виходять за межі обов'язкового курсу. Така самостійна робота з її автономністю розвиває у студентів інтерес та вміння займатись самостійно, вчить нестандартному мисленню. Вона спрямована на виявлення таланту, можливість розвитку і самовдосконалення студента відповідно до його нахилів та здібностей в індивідуально притаманному темпі. Суть самостійної роботи глибоко розкривається в роботах В. Буряка та П. Підкасистого, в яких самостійна робота студентів розглядається і як засіб навчання, і як форма пізнавальної діяльності.

Під самостійністю будемо розуміти вміння студентів систематизувати, аналізувати, регулювати власну поведінку незалежно від зовнішніх умов. У такому баченні поняття самостійності та виокремленні специфічних рис особистості, таких як: властивість регулювання власної поведінки, вміння виконувати дії в умовах відсутності безпосереднього керівництва або за наявності мінімального втручання, планування, систематизація, прийняття рішень і відповідальність за їх результат, наша позиція збігається з позицією В. А. Козакова [6].

Для самостійної діяльності студентів викладач повинен створити певні дидактичні умови, що б сприяли своєчасному й успішному виконанню запланованих робіт, стимулювали організацію під час підготовки до роботи і в процесі її виконання [7]. Ефективною самостійна робота стає в тому випадку, якщо вона забезпечується відповідними навчальними та інформаційними матеріалами, розробленими методичними рекомендаціями, доступними індивідуальними і тематичними консультаціями, застосуванням різних форм

контролю. Для повноти забезпечення відповідними навчальними матеріалами створюються та постійно поповнюються комплекти електронних версій навчально-методичної літератури. Вони викладені на внутрішньому сайті навчального закладу, доступні для студентів відповідних напрямків і містять у собі питання самостійної роботи й індивідуальні завдання разом із зразками розв'язання базових задач з тем. Для потреб більш глибокого розгляду матеріалу працює глобальна мережа Інтернет. Це створює умови для формування у студентів як самостійності, так і інформаційної культури.

Однією з найважливіших складових самостійної роботи є пізнавальна діяльність. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що сформованість самостійної навчально-пізнавальної діяльності залежить від багатьох чинників, серед яких ми виокремлюємо такі: мотивація навчання, сформованість пізнавального інтересу, вміння організувати самостійну роботу, здатність планувати навчальну діяльність, вміння висувати проблему та її вирішувати, розуміння необхідності опанування професійних умінь і навичок.

За В. В. Агєєвим, формування самостійної пізнавальної діяльності проходить такі етапи: 1) студент самостійно розподіляє мету на елементарні завдання, обирає методи та прийоми вирішення цих завдань і здійснює самоконтроль виконаного; 2) студент самостійно формулює мету, обирає спосіб та методи досягнення поставленої мети, визначає критерії досягнення мети; 3) студент здатен самостійно поставити мету перед аудиторією й організувати дискусію з визначеної проблеми та проконтролювати виконання завдань [1].

Розгляд цих етапів приводить до висновку про самостійну пізнавальну діяльність як складову навчальної діяльності й умову набуття вмінь і навичок майбутньої професійної діяльності. Її активізація відбувається у процесі вивчення навчального матеріалу. Але сформованість знань, умінь та навичок з вивченого як самостійний компонент знайшла своє відображення відносно недавно, наприклад, у роботі Х. Ш. Бахтіярової, С. А. Кашина, В. В. Кудіної. Вони розглядають таку сформованість як окреме завдання викладача і звертають увагу на необхідність формування у студентів навичок та вмінь двох

типів: специфічних (інформаційних) і загальних, що характерні для фахівців усіх напрямків. Самостійну пізнавальну діяльність необхідно відносити до творчої діяльності. Вона має зайняти значне місце в процесі всієї навчальної діяльності. Цей вид діяльності відзначається, на відміну від лекцій, семінарів та інших видів колективних занять, саме відсутністю викладача.

Отже, аналізуючи науково-методичну літературу ми можемо виокремити такі сторони проблеми самостійної пізнавальної діяльності студентів:

1) це засіб для глибокого і міцного засвоєння основних знань, формування вмінь та навичок;

2) вона допомагає виробленню самостійності й активності особистості в процесі пізнання;

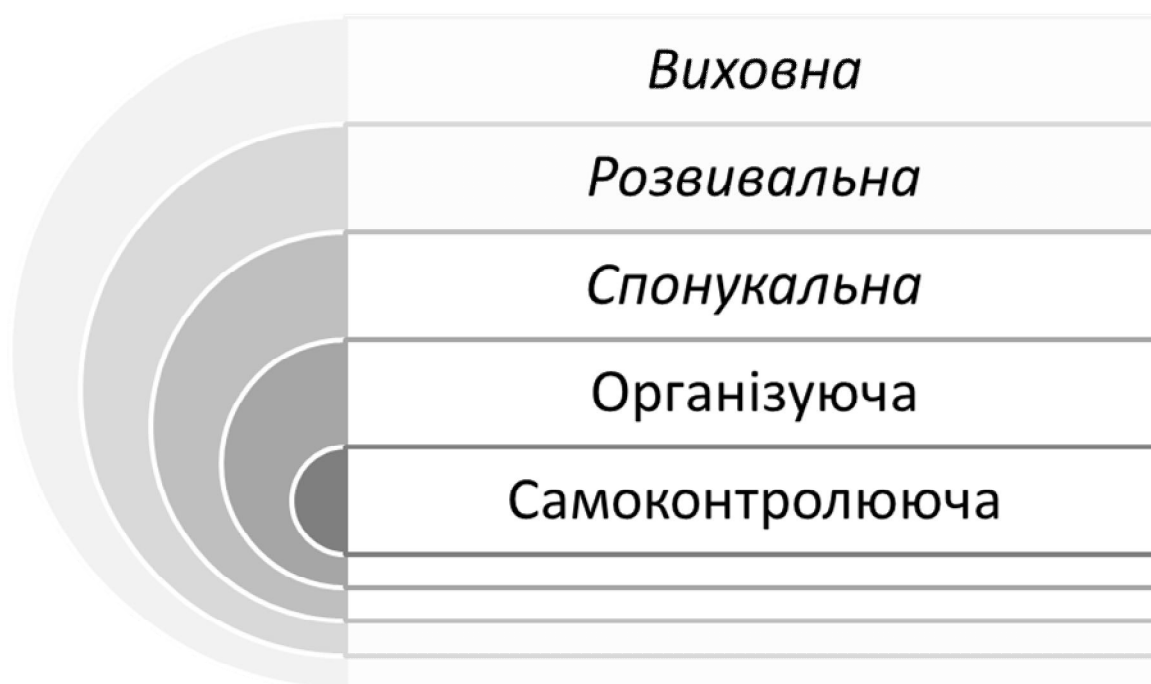
3) вона стає фундаментом формування звички до регулярного поповнення і поновлення знань з предмету, готовності до самоосвіти.

Самостійність навчально-пізнавальної діяльності студентів відіграє вагомую роль. Неможливо передати знання, уміння та навички лише в теоретичному плані. Вони повинні закріпитися в результаті повсякденної діяльності, власної активності. Лише тоді навчальний матеріал буде засвоєно глибоко і міцно, коли студент опановує його поступово у процесі активної самостійної діяльності, пов'язаної з психофізіологічними та розумовими особливостями людини, як це розглядається у працях Б. Г. Ананьєва.

Розглянемо основні функції самостійної навчально-пізнавальної діяльності (див. рисунок).

Виховну функцію самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів ми забезпечуємо за рахунок впливу на формування мотивації діяльності і поведінки. Згідно з принципом єдності свідомості та діяльності, формування якостей особистості найбільш успішно відбувається під час спеціально організованої самостійної діяльності студентів, спрямованої на отримання знань. І як раз самостійна робота відіграє особливу роль у формуванні в особистості студентів таких рис характеру, як активність,

самостійність, ініціативність, цілеспрямованість, наполегливість, відповідальність, організованість, уміння долати труднощі.

Функції самостійної навчально-пізнавальної діяльності

Розвивальна функція самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів полягає в опануванні студентами операцій розумових процесів, розвитку логічного мислення, мови, уяви, сили волі студентів [2; 4]. Досягнення цієї мети відбувається за рахунок можливостей модульно-рейтингової технології та технології проектів, а саме: створення проблемних ситуацій і пошук шляхів для їх вирішення; виконання творчих індивідуальних завдань; виконання проектних завдань на основі інформаційних технологій; використання диференційованих завдань відповідно до рівнів знань студента, використання рейтингового контролю.

Спонукальна функція самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачає:

- стимулювання потреби в додатковій позанавчальній пізнавальній роботі;
- виховання пізнавального інтересу та смаку творчості у підходах до власної навчальної, наукової і практичної роботи;

– формування активної позиції у навчально-пізнавальній діяльності.

Ця функція спрацьовує в тому випадку, якщо в процесі пізнавальної діяльності визначаються перспективи розвитку особистості, а саме:

1) робиться прогноз вияву самостійності студентів у процесі діяльності;

2) окреслюється проект змісту мотиваційної спрямованості у самостійності процесу діяльності;

3) забезпечується активізація, розвиток та закріплення навичок організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності;

4) підтримується спрямованість на самостійність у пізнанні й організації навчальної діяльності та вміння в порівнянні досягнутих результатів навчання з очікуваним рівнем [8].

Організуюча функція самостійної роботи виявляється у вивченні і використанні на практиці студентами елементів самопланування, самоорганізації та самоконтролю [9]. Для досягнення цієї мети ми використовуємо спеціально розроблені дидактичні матеріали, докладний інструктаж при підготовці студентів до практичних занять, проміжних і підсумкових контролів; регламентування витрат часу на виконання тих чи інших завдань; самозвіти студентів з питань важкості та глибини засвоєних тем (розділів предмету), способів і форм запам'ятовування та розуміння матеріалу.

Функція *самоконтролю* багато в чому перекликається зі спонукальною та організуючою функціями, але на наш погляд є окремою, не менш важливою функцією. Адже саме від здатності студента адекватно оцінити рівень засвоєних знань залежать практичні результати процесу навчання. При правильному використанні ця форма контролю за результатами навчання набула найбільшого значення [4].

Отже, реалізація педагогічної умови – активізація самостійної пізнавальної діяльності засобами інформаційних технологій – є можливою за наявності відповідних дидактичних матеріалів, умінь працювати з комп'ютером, використовувати для отримання інформації Інтернет.

Наші подальші дослідження буде спрямовано на визначення тих засобів інформаційних технологій, що дають найбільший ефект. Крім того, ми будемо вивчати питання, які саме вміння володіння засобами інформаційних технологій є найбільш важливими для майбутніх менеджерів туризму.

Список використаної літератури

1. Агеев, В. В. Теоретические основы нового курса начальной школы, основанного на воспитании развития самостоятельной деятельности школьников / В. В. Агеев // Начальная школа. – 1989. – № 1. – С. 406–411.
2. Бирюков, В. Ю. Концепція інформатизації освіти / Бирюков В. Ю., Вовк Я. І., Жалдак М. І. // Рідна школа. – 1994. – № 11. – С. 84–92.
3. Высоцкий, С. В. Структура психолого-педагогических условий формирования поисково-творческой направленности личности в процессе обучения / С. В. Высоцкий // Науковий вісник Південноукраїнського держ. пед. ун-ту імені К. Д. Ушинського : збірник наукових праць. – Одеса, 1999. – Вип. 8–9. – С. 90–94, 91.
4. Жалдак, М. І. Проблема інформатизації навчального процесу в школі і в вузі / М. І. Жалдак // Сучасна інформаційна технологія в навчальному процесі : зб. наук. праць. – К. : КДПІ ім. М. П. Драгоманова, 1991. – 180 с.
5. Зимняя, И. О. Психология обучения иностранным языкам в школе / И. О. Зимняя. – М. : Просвещение, 1991. – 224 с.
6. Козаков, В. А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение : учебное пособие / В. А. Козаков. – К. : Выща школа, 1990. – 248 с.
7. Козаков, В. А. Самостійна робота студентів як дидактична проблема / В. А. Козаков. – К. : НМК ВО, 1990. – 47 с.
8. Организация самостоятельной работы студентов в условиях интенсификации обучения : учебное пособие / [А. Н. Алексюк, И. И. Пидкасистый, А. А. Аюрзанайн и др.]. – К. : Ин-т систем. исслед. образования, 1993. – 223 с.
9. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навч. посіб. / [А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий, В. А. Козаков та ін.]. – К. : ІСДО, 1993. – 336 с.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Романишина Л. М.